

แนะนำหนังสือ

Book Review

โดย ประภัสสร ทองยินดี

By Prapatsorn Thongyindee

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

School of management science, Eastern Asia University

ชื่อเรื่อง: ความหลากหลายของชีวิต

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ผู้แต่ง: ธีรยุทธ บุญมี

สำนักพิมพ์: สายธาร

ปีที่พิมพ์: 2546

จำนวนหน้า: 368 หน้า

หนังสือเรื่อง ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นงานเขียนเล่มแรก ที่จัดอยู่ใน โครงการหนังสือชุดองค์ความรู้บูรณาการและถนอมรักษาความคิดตะวันตกนิยม ชุดแรก ของธีรยุทธ บุญมี หนังสือความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้เขียนนำเสนอเนื้อหาให้ผู้อ่านได้เห็นถึง คุณค่าและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต, วิวัฒนาการทางกายภาพและทางวัฒนธรรมของมนุษย์, ยุคหมู่บ้านและการปฏิวัติเกษตรกรรม รวมไปถึงอารยธรรมยุคเก่า เช่น อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมลุ่มน้ำไนล์ และอารยธรรมช่วงก่อนและหลังเส้นทางสายไหม เป็นต้น

ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ภาค ประกอบไปด้วย 9 บท ได้แก่ ภาคที่ 1 การมองชีวิตอย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย 1 บท คือ คุณค่าและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต เป็นบทแรกของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนนำเสนอให้ผู้อ่านได้เห็นถึง ความสำคัญและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในสังคมโลกซึ่งต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันไม่สามารถที่จะอยู่โดดเดี่ยวได้ โดยผู้เขียนชี้ให้เห็นว่ามนุษย์จะตระหนักถึงประโยชน์ คุณค่าของสิ่งมีชีวิต ขึ้นมาวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นได้นั้น ต้องตระหนักถึงลักษณะสำคัญดังกล่าวนี้อีกก่อน เช่น 1. สิ่งมีชีวิตในสังคมโลกต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ต้องอยู่ร่วมกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ 2. วิถีทางของชีวิตไม่ได้ราบรื่นจำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลของปัจจัยต่าง ๆ ของโลก 3. ชีวิตเป็นการเรียนรู้และสะสมข้อมูลข่าวสารจากการลองผิดลองถูก ในส่วนนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ได้เปรียบสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นในสังคม เนื่องจากสามารถสร้างฐานความรู้ได้เพิ่มขึ้นอย่างไม่จำกัดและทันเวลา จึงส่งผลให้มนุษย์ได้เปรียบสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นในแง่ของการเรียนรู้และสะสมข้อมูล 4. มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์รวมไปถึงศาสตร์อื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ชีววิทยา รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา เป็นต้น. (46-52) นอกจากนี้ในตอนท้ายผู้เขียนได้นำเสนอไว้อย่างน่าสนใจ มีรายละเอียดพอสังเขปเหมาะที่จะศึกษาเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต เช่น การคัดเลือกของธรรมชาติ การกลายพันธุ์ ขั้นตอนวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต รวมถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสารพันธุกรรม DNA และการจัดหมวดหมู่สิ่งมีชีวิต เป็นต้น. (56 -62)

ภาคที่ 2 มนุษย์ ในตอนนี้ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 บทด้วยกัน ได้แก่ บทที่ 2 กว่าจะเป็นมนุษย์ ผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับวิวัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า กระบวนการวิวัฒนาการของมนุษย์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1. วิวัฒนาการทางกายภาพ มนุษย์วิวัฒนาการมาจากสัตว์สกุลลิงใหญ่เมื่อประมาณ 4 ล้านปีมาแล้ว โดยมีลำดับวิวัฒนาการทางกายภาพที่พัฒนามาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันซึ่งถูกแบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ ได้แก่ ยุคออสตราโลพิเทคัส (australopithecus) และต่อมาวิวัฒนาการเป็น ยุคแฮบิลิส (homo habilis) หรือที่เรียกกันว่า มนุษย์ที่รู้จักใช้เครื่องมือเมื่อประมาณ 2.5 ล้านปีมาแล้ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคแห่งการวิวัฒนาการจากการบริโภคผักเป็นอาหารสู่ยุคการบริโภคเนื้อสัตว์ เป็นยุคที่มนุษย์เริ่มสร้างเครื่องมือจากหินเป็นประเภทสับตัด ซึ่งมีปริมาตรสมองประมาณ 725 ลบ.ซม.ถือได้ว่าเป็นยุคที่มีพัฒนาการสูง ก่อนที่มีวิวัฒนาการไปสู่ยุคที่เรียกว่า โฮโม อีเรคตัส หรือมนุษย์ที่แท้จริง Spencer (1978 อ้างใน บุญยงค์ เกศเทศ, 2551: 23) โฮโม อีเรคตัส (Homo Erectus หรือมนุษย์ยืนตัวตรง ประมาณ 1.5-2 ล้านปี) และวิวัฒนาการต่อมาเป็นมนุษย์ปัจจุบัน คือ โฮโม เซเปียนส์ โฮโม เซเปียนส์ (Homo Sapiens Sapiens หรือมนุษย์ผู้ฉลาดยิ่ง) น. (66-67) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในช่วงการเกิดยุคโฮโม เซเปียนส์ โฮโม เซเปียนส์ มีลักษณะพิเศษเกิดขึ้นกับมนุษย์ ซึ่งก็คือ การพัฒนาสมองที่มีขนาดใหญ่ขึ้นจาก 1,000 ลูกบาศก์เซนติเมตรของโฮโมอีเรคตัสเป็น 1,300 ลูกบาศก์เซนติเมตร ซากมนุษย์ของยุคนี้ที่เก่าแก่ที่สุด คือ มนุษย์โคมันยอง (เรียกชื่อตามสถานที่ ๆ พบ คือ ถ้ำโครมันยอง ฝรั่งเศส) รวมถึงยังมีพัฒนาการทางสมองที่ช่วยในเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาและความคิดที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นยุคที่ระบบวิวัฒนาการและการเลือกสรรทางธรรมชาติก้าวขึ้นจุดสูงสุด มนุษย์ยุคนี้จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโลก สร้างเครื่องมือและวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในแห่งการดำรงชีวิตประจำวัน รวมไปถึงมนุษย์ยุคนี้ยังได้สร้างงานศิลปะ เช่น ภาพวาดตามถ้ำ รูปสลักสัตว์ (ทำด้วยไม้หรือหินขนาดเล็กที่เรียกว่าวินัส) (มัทนา เกษมกล, 2538: 27) 2. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม นักวิชาการช่วงหลังมีความเชื่อว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่จำแนกมนุษย์ออกจากสัตว์ชนิดอื่น ๆ ความสามารถทางภาษาและจินตนาการของมนุษย์ปัจจุบันเพิ่งเกิดมาเพียง ห้า

หมื่นปีเศษนี้เอง สัตว์อื่น ๆ ที่รู้จักการสื่อสาร เช่น สุนัข ผีเสื้อ นก ลิง เป็นต้น สัตว์เหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้เสียง หรือกลิ่นในการสื่อสาร บอกแหล่งอาหาร ชักนำเพศตรงข้าม เป็นต้น

บทที่ 3 วิวัฒนาการทางกายภาพ ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการเดินสองขาของมนุษย์ว่ามีกำเนิดและวิวัฒนาการมาอย่างไรตั้งแต่ในอดีต รวมถึงได้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถที่เพิ่มขึ้นของมนุษย์ เนื่องจากการเดินสองขาของมนุษย์ได้ส่งผลให้สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น กิจกรรมที่มีความสำคัญ คือ การใช้กิ่งไม้หรือก้อนหินเป็นอาวุธ หรือการประดิษฐ์เครื่องมือชุดหรือทุบรากไม้และเมล็ดพืช ซึ่งเป็นพฤติกรรมการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมไปถึงมือที่เป็นอิสระยังช่วยให้เกิดภาษาท่าทางซึ่งถือเป็นต้นกำเนิดของการใช้ภาษาอีกด้วย นอกจากนี้ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายวิภาคเพื่อการเดินสองขา ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทางกายวิภาคที่สำคัญของมนุษย์ เช่น กะโหลกศีรษะ มือและแขน ขาท่อนบน เป็นต้น รวมถึงมีภาพประกอบที่สื่อความหมายได้เป็นอย่างดี น. (74-75) เหมาะแก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเป็นพื้นฐานและเพื่อพัฒนาไปสู่การศึกษาในรายละเอียดที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางกายภาพของกลุ่มมนุษย์ที่สำคัญ ๆ เช่น มนุษย์กลุ่มแรกที่ใช้เครื่องมือ โฮโม แฮบิลิส (Homo Habilis) , ออสตราโลพิเทคัส, โฮโม อีเรคตัส (Homo Erectus) ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่กระจายตัวไปทั่วโลก น. (76 – 82) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงทฤษฎีการกระจายตัวของมนุษย์สมัยใหม่ (Homo Sapiens Sapiens) ที่ให้รายละเอียดในการศึกษาวิเคราะห์ วิวัฒนาการทางกายภาพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี หน้า (83-84)

บทที่ 4 วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม เป็นบทที่ขยายให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและยุคสมัยที่น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดภาษาในสังคมโลก น. (85-86) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ภาษาที่เป็นนามธรรมและเป็นภาษาที่สมบูรณ์ (full language) นี้อาจเกิดขึ้นในจังหวะใดจังหวะหนึ่งของมนุษย์ในช่วง โฮโม เซเปียนส์ โฮโม เซเปียนส์ เนื่องจากเป็นช่วงที่มนุษย์มีวิวัฒนาการมากพอทั้งทางร่างกายและสมอง รวมถึงความจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งบางครั้งสร้างแรงกดดันสูง เช่น ในยุคน้ำแข็ง มนุษย์ต้องมีการวางแผนไวล่วงหน้า เช่น การเตรียมตัว

เคลื่อนย้าย การเก็บอาหารบางส่วนไว้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้เกิดความคิดเชิงรูปธรรมทั้งความทรงจำในอดีตและการคาดการณ์อนาคต นอกจากนี้ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นถึงภาษานามธรรมกับศิลปะ เนื่องจากภาษานามธรรมคือ การใช้รูปเสียงไปแทนที่มโนภาพเกี่ยวกับบางสิ่ง เช่น เอาเสียง stream ลำธารไปแทนสายน้ำเล็ก ๆ ที่ไหล งานศิลปะที่ดูเหมือนจะมีกฎเกณฑ์แต่เมื่อเราเปรียบกับของจริงก็จะพบว่าต่างกันโดยสิ้นเชิง อีกทั้งยังมีลักษณะที่ปิดไปปิดมา เช่น ขา 4 ขาของวัว หางของวัว ที่เป็นของจริงกับงานศิลปะ เป็นต้น ดังนั้นการมองว่าศิลปะสื่อแทนถึงอะไรต้องอาศัยรายละเอียดและจินตนาการที่รุนแรงมาก งานศิลปะในถ้ำก็เช่นกันต้องอาศัยความคิดและจินตนาการที่ลึกซึ้ง โดยผู้เขียนได้นำเสนอภาพประกอบที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น ภาพเขียนรูปวัว Bison บนผนังถ้ำที่ Altamira, งานแกะสลักรูปหัวม้าบนผนังถ้ำเมื่อ 24,000 ปีก่อนที่ถ้ำ Commarque น. (89) เป็นต้น

บทที่ 5 ยุคหมู่บ้าน การปฏิวัติเกษตรกรรม และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึง การทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มนุษย์ได้กลายมาเป็นผู้ผลิตอาหาร (food producer) มากกว่าที่จะเป็นผู้ล่ามบริโภคโดยช่วงเวลาที่มีมนุษย์รู้จักผลิตอาหารนั้นถือว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก คือ เมื่อประมาณ 10,000 ปีที่ผ่านมา โดยกระบวนการที่เรียกว่า Domestic fication หรือการทำให้สัตว์ พืช มามีชีวิตอยู่ร่วมกับมนุษย์ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอเกี่ยวกับการปลูกข้าวของมนุษย์ โดยพบหลักฐานการปลูกข้าวสาลีครั้งแรก ๆ บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุแห่งความอุดมสมบูรณ์ เช่น พวก Natufians ในอิสราเอลและจอร์แดน (แผนที่แหล่งเพาะปลูกบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ) หน้า (101) เป็นต้น อย่าง เช่น ผิบรรพบุรุษมีส่วนช่วยสร้างโครงสร้างการเมือง เช่น การรวมเป็นเผ่า เป็นต้น น. (101-107)

บทที่ 6 วัฒนธรรมเมืองหรือการเริ่มเกิดอารยธรรมยุคเก่า ในบทนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ได้พัฒนาชีวิตและสังคมจนถึงขั้นเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านบางแห่งมีปัจจัยที่เหมาะสม และได้กลายมาเป็นศูนย์กลางและชุมชนของการติดต่อค้าขายระหว่างผู้คน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเข้าสู่ความเจริญแบบเมืองซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญก้าวหนึ่งของมนุษยชาติ รวมไปถึงผู้เขียนยังได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐและ

เมืองที่เป็นปัจจัยนำไปสู่การพัฒนาสังคม ให้เข้าสู่ความเจริญแบบเมือง เช่น การค้าขาย การชลประทาน การทำสงคราม เป็นต้น น. (109) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอเกี่ยวกับความหมายและวิวัฒนาการของอารยธรรม ภาพแผนที่แสดงเขตอารยธรรมโบราณซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจรายละเอียดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของอารยธรรมได้ลึกซึ้งมากขึ้น น. (110) รวมถึงผู้เขียนยังได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของความเป็นเมือง ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มขีดความสามารถมนุษย์ในการพัฒนาอารยธรรม เช่น 1. ประชากรในเขตเมืองจะมีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน 2. มีการแลกเปลี่ยนระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบทซึ่งนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ 3. ความสัมพันธ์ทางชนชั้นโดยความผูกพันทางเครือญาติลดความ สัมพันธ์ลง เป็นต้น น. (112-114)

บทที่ 7 การถอดรื้อความคิดตะวันตกนิยม (Westernism) ในวงการศึกษาระวัติศาสตร์โลก ในบทนี้ผู้เขียนชี้ให้เห็นรายละเอียดใน 2 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ประเด็นที่ 1 สาเหตุแห่งการล่มสลายของอาณาจักรเก่าและการก่อตัวของอารยธรรมยุคสร้างหลักความคิดสากลของโลก (Axial Age) ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้อาณาจักรโบราณถึงแก่การล่มสลาย และก่อให้เกิดอาณาจักรใหม่ ซึ่งก็คือ ยุคสร้างหลักความคิดสากลของโลก ยุคนี้เป็นยุคที่มีพัฒนาการเชิงความคิด ปรัชญา จริยธรรม และศาสนาสากลมาแทนที่ สาเหตุแห่งการล่มสลายของอาณาจักรเก่าและการก่อตัวของอารยธรรมยุคสร้างหลักความคิดสากลของโลก ผู้เขียนได้กล่าวเอาไว้ที่น่าสนใจว่าประกอบไปด้วยปัจจัยหลากหลายประการ ได้แก่ 1 ลักษณะแนวอนุรักษนิยมเฉพาะที่ไม่เป็นสากลของความเชื่อ เช่น อารยธรรมโบราณในอดีตเกิดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นความมั่นคงให้แก่กลุ่มของหมู่บ้านเกษตรกรรมมากกว่าการมุ่งประเด็นการขยายอาณาจักร 2. อารยธรรมโบราณ อาศัยความเชื่อในระบบเทพารักษ์ซึ่งพัฒนามาจากผีบรรพบุรุษ มีตำนานบรรพบุรุษ ผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ เช่น Atum – Amun ของอียิปต์ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้มีลักษณะเป็นเฉพาะท้องถิ่นในกลุ่มของตนเอง จึงไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มอื่น ๆ การจะขยายอาณาจักรได้ก็ต้องบังคับให้คนอื่น ๆ มานับถือผี หรือ เทพของตน น. (153-154) 2. ลักษณะการฟุ้งเฟ้อสิ้นเปลืองของความเชื่อที่เน้นสัญลักษณ์พิธีกรรม ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อแบบเทพารักษ์ในอดีตต้องอาศัย

พิธีกรรม เช่น พิธีสังเวยที่มักมีความโหดร้ายทารุณ เช่น ชนบางกลุ่มในเมโสโปเตเมียและอียิปต์ มีประเพณีการฝังทหารบรืวารไปพร้อมกับผู้ตายเพื่อให้ไปรบใช้ในโลกลงหน้า รวมไปถึงสถาปัตยกรรม พิธีสร้าง ศาสนสถาน การก่อสร้างมีความใหญ่โตกว้างขวาง สิ้นเปลืองมาก ใหญ่กว่า ปิรามิดระบบเหล่านี้จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ถ้ามีระบบการเมืองใหม่ที่ดี และประหยัดกว่า มีการมีส่วนร่วมของคนในกลุ่มมากกว่าเข้ามาแทนที่ 3. ความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมการผลิตหรือวิถีชีวิตระหว่างเกษตรกรรมกับกลุ่มเร่ร่อน ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่โดยการเคลื่อนที่ กับกลุ่มที่ปักหลักถิ่นฐานถาวรที่ยังชีพโดยการพึ่งพาเกษตรกรรมและการค้าขาย ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสองกลุ่มนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดมาตั้งแต่มนุษย์รู้จักการทำเกษตรกรรม เช่น การปล้นชิงระหว่างกัน นอกจากนี้การเรียนรู้จากอารยธรรมของกลุ่มเร่ร่อนเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ระบบสังคม เศรษฐกิจ แล้วนำมาประยุกต์ใช้จนมีความเจริญทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ จนสามารถทำสงครามชิงอำนาจกับศูนย์อำนาจเดิมได้ ปรากฏการณ์นี้เป็นความเสื่อมของอารยธรรมต่าง ๆ ในโลก ใหม่ ได้แก่ 1.อารยธรรมเปอร์เซีย ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของอารยธรรมเปอร์เซีย เช่น 1. จักรวรรดิเปอร์เซียเป็นศูนย์กลางทางการค้าเชื่อมโยงเอเชียตะวันออก เอเชียกลาง 2. เป็นอาณาจักรที่ไม่ทำลายล้างบ้านเมืองและวัฒนธรรมของผู้พ่ายแพ้ เป็นต้น น. (171-172) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมของอาณาจักรเปอร์เซียที่ให้รายละเอียดไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ปรัชญาศาสนาโซโรแอสเตอร์ (Zoroaster) ซึ่งเป็นระบบคิดหลักของชาวเปอร์เซีย แนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อคริสต์ศาสนา และมีส่วนในการสร้างความมั่นคงและการดำรงอยู่ได้ยาวนานของราชอาณาจักรเนื่องจากปรัชญาศาสนาโซโรแอสเตอร์เป็นศาสนาที่เน้นหลักจริยธรรมมากกว่าสัญลักษณ์หรือพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้แตกต่างจากอาณาจักรส่วนใหญ่ในยุคสมัยเดียวกัน (มัทนาเกษม, 2538: 139) รวมไปถึงความเชื่อในเรื่องเทวดา นางฟ้า วันสิ้นโลก การไปสู่สวรรค์และนรก, อิทธิพลทางเศรษฐกิจของเปอร์เซียสามารถเห็นได้จากการผลิตเงินเหรียญขึ้นใช้อย่างแพร่หลาย เป็นต้น น. (173-179)

2. อารยธรรมกรีก ผู้เขียนนำเสนอลักษณะเฉพาะที่สำคัญของอารยธรรมกรีก เช่น กรีกเป็นเครือข่ายทางเศรษฐกิจที่อยู่ชายขอบของสองอารยธรรมใหญ่ซึ่งก็คืออียิปต์และตอนเหนือของเมโสโปเตเมีย, การเป็นชุมชนเมืองเล็ก ๆ ทำให้กรีกแตกต่างไปจากอารยธรรมอื่น ซึ่งก็คือ เป็นหนึ่งในอารยธรรมแรก ๆ ที่สร้างระบบคิดแบบเปิดเป็นระบบปรัชญาที่เน้นการคิดถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมไปถึงยังยึดหลักแสวงหาเหตุผลและข้อเท็จจริง มีความคิดสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนผ่าน วรรณกรรม ศิลปะ รวมไปถึงการปกครองที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของแนวคิดแบบประชาธิปไตย (บุญยงค์ เกศเทศ, 2551: 62) และผู้เขียนยังได้นำเสนอให้เห็นถึงโครงสร้างสังคมและความเชื่อที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับระบบสังคม และความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อโลกหลังความตาย ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่ามีความแตกต่างไปจากอารยธรรมยุคเก่า เช่น อียิปต์และอารยธรรมยุคเดียวกัน เช่น อินเดีย เป็นต้น น. (185-189)

3. อารยธรรมอินเดีย ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับอารยธรรมและศิลปะวัฒนธรรมอินเดียไว้อย่างน่าสนใจว่า อารยธรรมอินเดียเป็นรากฐานของอารยธรรมของคนในเอเชียใต้ซึ่งได้อาศัยอยู่ในหลาย ๆ ประเทศในเอเชียใต้ในปัจจุบัน เช่น อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ เนปาล ภูฏานและศรีลังกา รวมไปถึงยังมีอิทธิพลต่ออารยธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออก (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2538: 52) อารยธรรมอินเดียในสมัยต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ เช่น ยุคพระเวท ราชวงศ์เมารยะ เป็นต้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดนครขนาดใหญ่ ได้แก่ ดักศิลา โกสัมพีและอุชเชนี รวมไปถึงปาฏลีบุตร และสุดท้ายราชวงศ์กุษาณะ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้สอดแทรกภาพประกอบที่น่าสนใจเกี่ยวกับอารยธรรมอินเดียที่มีความสำคัญในแต่ละยุคสมัย เช่น รูปเสาดินที่สารนาถ สิ่งก่อสร้างหลังหันชนกันสมัยพระเจ้าอโศกที่ถือว่ามีความสวยงามมาก น. (201-209) 4. อารยธรรมจีน ผู้เขียนนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมา สังคม เศรษฐกิจ ศิลปะ วัฒนธรรม ในช่วงสมัยอาณาจักรโจวตะวันออกโจวตะวันตก ซึ่งถือได้ว่าเริ่มต้นใกล้เคียงกับอารยธรรมอินเดีย คือประมาณ 1000 ปีก่อนคริสตกาล น. (210-214)

บทที่ 9 อารยธรรมยุคหลังเส้นทางสายไหม เป็นบทปิดท้ายที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับบทที่ 8 นำเสนอ อารยธรรมยุคหลังเส้นทางสายไหม ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ในช่วงต้นคริสตกาลบนเส้นทางสายไหมมี 4 แก่นอารยธรรม ที่สำคัญ ได้แก่ กรีก-โรมัน ปาร์เทียน จีน และอินเดีย โดย อารยธรรมเหล่านี้มีพัฒนาการของตนเองมาอย่างยาวนาน มีความแตกต่างกัน ทั้งความหลากหลายทางสินค้า ศิลปะ และความคิด การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันถือเป็นสิ่งที่ ดึงดูดใจของผู้คนในอารยธรรมนั้น ๆ และเนื่องจากการค้าขายสินค้าต่างแดนซึ่งมีมูลค่าสูง ก็เท่ากับว่าได้เพิ่ม ผลผลิตอันมั่งคั่งรวมประชาชาติของแต่ละอารยธรรมเป็น อย่างมาก เกี่ยวกับเส้นทางสายไหม มีบันทึกทางการของ จีนว่า ได้พยายามเปิดเส้นทางการค้าเชื่อมไปยังอินเดียและ ดินแดนตะวันออกในช่วง 200 ปีก่อนคริสตกาล แต่ตามจริง แล้วเส้นทางสายไหมน่าจะเกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น เพียงแต่มี บันทึกว่าสมัยจิ๋นราชวงศ์ฮั่นได้ให้ข้าหลวงคนหนึ่งไปสำรวจ เส้นทางค้าขาย จึงถือให้ปีนั้นเป็นปีที่ค้นพบเส้นทางอย่าง เป็นทางการโดยเส้นทางสายไหมเริ่มจากฉาง กล่าวโดยสรุป หนังสือ ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทาง

วัฒนธรรม นำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย ด้วยภาษาและ ถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่าย และมีความหลากหลายด้านเนื้อหา เมื่อเทียบกับหนังสือเล่มอื่นที่มีลักษณะเนื้อหาที่ใกล้เคียง กัน รวมถึงได้สอดแทรกรูปภาพที่น่าสนใจ ทำให้หนังสือ น่าอ่านมากยิ่งขึ้น รวมถึงมีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในแต่ละ บทได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจกับ เนื้อหาได้มากขึ้น หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจ และ เพิ่มพูนองค์ความรู้สภาพสังคมและชีวิตมนุษย์ วิวัฒนาการ ของมนุษย์ทั้งทางกายภาพและทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของ อาณาจักรในยุคสมัยต่าง ๆ รวมถึงอารยธรรมต่าง ๆ ทั้งใน ยุคเก่า ก่อนเส้นทางสายไหม และหลังเส้นทางสายไหมได้ เป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักศึกษาที่เรียนด้าน สังคมศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ประชาชนทั่วไป รวมไปถึงนัก วิชาการ ที่สนใจศึกษาและค้นคว้าองค์ความรู้เพิ่มเติมใน ประเด็นที่ได้กล่าวไป ดังนั้นจึงอยากฝากถึงหนังสือเล่มนี้ ให้เป็นอีกหนึ่งตัวเลือก เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และเพิ่มพูน องค์ความรู้ต่อไปในอนาคต

Reference

- Changkwan, P. (1995). *Ancient Civilization - Middle Ages (6nd ed.)*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Ketthet, B. (2008). *Human race culture*. Maha Sarakham: Maha Sarakham Publisher.
- Kekamon, M. (1995). *Ancient Western Civilization*. Bangkok: Sara.
- Ratanakul, S. (2006). *Eastern Civilization Chinese Civilization (2nd ed.)*. Nonthaburi: Petch Rung Printing.

